

K ZODPOVĚDNÉMU PŘÍSTUPU K NÁRODNÍMU BOHATSTVÍ – LESŮM

Lesnická výzva je společným prohlášením profesních lesnicko-dřevařských organizací a dalších subjektů s vazbou na lesnictví, které upozorňují na obrovská rizika, jež může přinést podcenění dopadů současné kůrovcové kalamity, způsobené primárně následky extrémního sucha a nadprůměrných teplot.

Lesníci a majitelé lesů vyzývají politickou reprezentaci k aktivnímu a zodpovědnému řešení této situace a poprvé od roku 1989 žádají český stát o významnější podporu a přijetí účinných opatření. Lesníci jsou odhodláni s kalamitou bojovat. Pro efektivní boj je ale nezbytně nutná adekvátní podpora boje s kůrovcovou kalamitou a adaptačních opatření na klimatické změny a výkyvy i podpora obnovy lesů v zasažených oblastech.

České lesy jsou v ohrožení. Další podceňování dopadů sucha na lesy a kůrovcové kalamity i nepřizpůsobení hospodaření může vést k zásadním negativním dopadům na celou společnost!

S razantním úbytkem lesních porostů se dramaticky zvýší nejen riziko vysychání krajiny, doprovázené nedostatkem zdrojů pitné vody, ale i riziko povodní!

Rozšíření kůrovcové kalamity na celé území ČR by znamenalo přímé škody na produkci dříví ve výši více než 500 miliard korun a ekologické či vodohospodářské škody v ještě vyšších částkách!

Tak jako v minulosti lesníci s kalamitou bojují a v boji vytrvají. Lesy se ale při takto rozsáhlé přírodní katastrofě i při sebezodpovědnějším přístupu vlastníků lesů neobejdou bez rychlé a účinné pomoci státu!

I když to nemusí být na první pohled patrné, katastrofa v lesích se dotýká všech občanů v České republice a jedná se o jeden z nejzávažnějších problémů, který by měla politická reprezentace aktuálně řešit!

Jedním z podstatných předpokladů zvládnutí současné plošné kalamity je vzájemná solidarita společnosti s lesníky a vlastníky lesů i solidarita jednotlivých lesnicko-dřevařských subjektů mezi sebou.

JAKÝ JE STAV ČESKÝCH LESŮ

Lesy jsou národním bohatstvím České republiky. Zaujímají třetinu plochy naší země. Zadržují vodu, produkují kyslík, snižují hladinu CO₂ a jsou zdrojem nejvýznamnějšího obnovitelného ekologického materiálu – dřeva. Jejich zdravotní stav byl po odeznění imisní kalamity plně srovnatelný s okolními státy.

Českou republiku, stejně jako velkou část střední Evropy, ale zasáhlo dlouhotrvající extrémní sucha a teplo. Stromy jako organismy závislé na přísunu vody ztratily vitalitu a obranyschopnost. Proto masivně usychají a jsou napadány různými škůdci, aktuálně zejména kůrovci, kterým se vlivem vláhového deficitu nejsou schopni bránit. Následná kůrovcová kalamita, která nemá v novodobé historii období, zasáhla ke konci roku 2018 více než třetinu zalesněného území ČR a na zbytku území akutně hrozí její rozvoj. Riziko chřadnutí z důvodu dlouhodobého nedostatku vláhy ovšem hrozí téměř u všech dřevin.

Zásadními komplikacemi boje s kalamitou jsou:

- souhra nepříznivých klimatických jevů,
- historicky daný vysoký podíl smrku,
- nedostatek pracovních sil a růst ceny práce,
- nedostatek těžebních a dopravních kapacit,
- přebytek jehličnatého dříví na trhu, doprovázený poklesem jeho ceny na méně než polovinu dlouhodobého průměru,
- ztráta ekonomické rentability lesního hospodaření,
- nevyužívání všech možností zákona o zadávání veřejných zakázek u státních lesů.

Situace již není zvladatelná dosud běžnými postupy a kapacitami. Je třeba rychle hledat a nalézt nové nástroje, metody a postupy, jak zastavit nebo alespoň zpomalit rozvoj kůrovcové kalamity v dosud méně postižených oblastech.

Dopady enormního sucha, které na většině území trvá od roku 2014, zasáhly fyziologické procesy všech dřevin, oslabily jejich obranyschopnost a v mnoha případech nastartovaly jejich chřadnutí. Teplo způsobilo extrémní nárůst populace především lýkožrouta smrkového. I kdyby se ovšem srážky a teploty vrátily k dlouhodobým normálům, bude trvat několik let, než se stromy a lesní ekosystémy vrátí do optimální kondice a získají zpět svou odolnost.

JAKÉ MOHOU BÝT DOPADY SUCHA A KŮROVCOVÉ KALAMITY

Případný rozvoj kůrovcové kalamity na celém území České republiky by měl konkrétní negativní dopady na občany naší republiky.

Hrozí rozpad porostů a ztráta vhodných stanovišť pro mnoho druhů rostlin a živočichů včetně rizika vymírání chráněných druhů. Na kalamitních plochách dochází k vysokému výparu vody a ve srovnání se zdravými lesními porosty i k významnému plošnému nárůstu teplot. To vše může mít zásadní negativní vliv na vodní režim a dlouhodobě může být ohroženo zásobování obyvatelstva pitnou vodou. Lesníci také často pečují o malé vodní toky, jako nejdůležitější část povodí. Například Lesy ČR jsou největším správcem malých vodních toků v ČR. Z důvodů propadu cen dříví již nebudou vlastníci lesů schopni financovat péči o vodní toky, kterou doposud hradili ze zdrojů z prodeje dříví. Snížení hladiny podzemní vody je již v některých oblastech jasně patrné. Rizikem odlesnění svahů je snížení schopnosti zadržení srážek a vznik povodní. Masivní dočasné odlesnění může vést i ke snížení kvality ovzduší a lokálnímu nárůstu teplot.

Pouze škody na výnosech a z předčasného smýcení porostů dosáhly v roce 2018 více než 18,1 miliardy korun a pro rok 2019 jsou škody odhadovány na více než 30 miliard korun. Škody v podobných řádech je reálné očekávat i v následujících letech. V ohrožení jsou téměř všechny porosty s významným zastoupením smrku a nejistá je i prognóza dalších dřevin strádajících suchem. V případě, že by kůrovcová kalamita postihla veškeré lesy, kde je zastoupen smrk, dosáhly by při dnešních cenách dříví jen přímé ekonomické škody částky přesahující 500 miliard korun (tedy třetinu státního rozpočtu ČR). Ekonomické problémy vlastníků lesů způsobené dramatickým poklesem cen jehličnatého dříví v Evropě mohou znamenat, že vlastníci nebudou mít prostředky na obnovu a ochranu porostů a hrozí nevratná degradace lesních půd.

Vznik kalamitních ploch představuje také zvýšení nákladů na ochranu obnovených porostů před zvěří, jejíž tlak bude ještě více komplikovat přirozenou obnovu a výsadbu druhově pestrých směsí.

Situace přináší také rizika v sociální oblasti. Hrozí zánik pracovních příležitostí na venkově. Existenční ekonomické problémy téměř všech vlastníků lesů předznamenávají riziko masivního přerozdělování lesních majetků, a to bez možnosti omezit přesun vlastnictví lesů do rukou zahraničních subjektů a osob.

Tato situace bude mít během následujících let velmi citelné dopady také na dřevozpracující průmysl. Rychlým poklesem produkce jehličnatého dříví, které tvoří hlavní surovinu většiny

dřevozpracovatelů, mohou být ohroženy tisíce pracovních míst i nákladné investice. Pokud by se kůrovcová kalamita rozšířila na většinu území České republiky, znamenalo by to omezení dostupnosti dříví a související zdražení výrobků ze dřeva.

Rozvoj kůrovcové kalamity a chřadnutí porostů vlivem sucha budou mít dopad na pohyb osob v lese. V důsledku rizika pádu stromů, pohybu techniky či těžby a asanace napadeného dříví je třeba očekávat zákazy vstupů do lesů.

JAK PODPOŘIT LESY

Lesy a péče o ně by se měly stát jednou z nejvyšších priorit politické reprezentace České republiky, protože podcenění současné situace negativně poznamená kvalitu života nejen naší generace, ale i generace našich dětí. Zástupci lesnicko-dřevařského sektoru žádají tímto o významnou podporu poprvé v porevoluční době. Do roku 2018 bylo lesní hospodářství ekonomicky plně soběstačné, ve srovnání se zemědělstvím bylo příjemcem minimálních podpor a z lesních majetků byly státu odvedeny desítky miliard. Pouze z podniku Lesy ČR bylo za posledních 6 let odvedeno do státní pokladny zhruba 37 miliard korun. Bohužel z tohoto podniku (největšího správce lesů v ČR) byly také odčerpány všechny rezervy včetně dříve nedotknutelných rezerv na obnovu lesa.

Vyzýváme politickou reprezentaci, aby v přístupu k lesům plnicím nezastupitelné celospolečenské funkce reflektovala závažnost situace. Stát by měl, podobně jako při jiných živelních katastrofách, podpořit opatření pro zastavení dalšího rozvoje katastrofy.

Dle časové reálnosti a naléhavosti navrhuje oblasti nezbytných opatření:

Prioritní opatření:

- Vytvořit kompenzační nástroj dopadů sucha na lesy pro všechny vlastníky lesů. Výše celkové podpory musí být adekvátní ke skutečným škodám.
- Stát by měl aktivně napomoci v hledání nástrojů stabilizace trhu s dřívím a efektivní ochrany lesa. Opatřeními mohou být: rajonizace lesů, doplnění o kompenzační mechanismus pro vlastníky lesů, časově omezené zastavení těžeb souvisejících ploch sterilních kůrovcových souší spojené se zákazem vstupu do lesů.
- Navýšit podporu v ochraně lesa v perspektivních oblastech pro pěstování smrku (mimo kalamitní epicentra).
- Podpořit asanaci kůrovcového dříví u všech vlastníků lesů a provedení asanace kontrolovat.
- Zjednodušit pravidla pro přenos sadebního materiálu s cílem přednostně a co nejrychleji zalesnit vzniklé kalamitní plochy a tím minimalizovat negativní ovlivnění vodního režimu.
- Podpořit rychlou a úspěšnou obnovu porostů včetně využití přirozené obnovy. Cílem podpory musí být zakládání druhově pestrých a pokud to bude možné i věkově diferencovaných porostů s perspektivou vyšší odolnosti vůči klimatickým změnám a výkyvům.
- Nalézt efektivní způsob hodnocení vlivu zvěře na les a z něj vycházející nástroje umožňující dosažení takových stavů zvěře, aby škody zvěře nebyly zásadním limitem pro úspěšnou obnovu.
- Účinně podpořit širší využívání dříví včetně energetického využití koncovými zákazníky zejména lokálního charakteru a hledat nové trhy, zejména mimo Evropu.

- Rozšířit možnosti řešení kalamity u vlastníků lesů a podnikatelů v lesním hospodářství podporou technologií na těžbu, asanaci, odvoz a skládkování kalamitního dříví.
- Vytvořit motivující pracovní podmínky pro tuzemské pracovníky a firmy tak, aby se zvýšila atraktivita a efektivita práce v lesích.
- Vytvořit podmínky pro operativní získávání zahraničních pracovníků a firem pro boj s kalamitou.

Legislativní oblast:

- Pokračovat ve změnách legislativy, aby lépe korespondovala se současnou situací a umožňovala efektivní boj s kůrovcem, zejména pak zvýšit efektivitu činností v ochraně lesa a umožnit vlastníkům a správcům lesů operativní rozhodování.
- Zásadním aspektem změny legislativy musí být to, aby práce lesníka spočívala v péči o les. Je tedy nutné razantně snížit administrativní zátěž pracovníků v lesním hospodářství.
- Podporovat aplikaci zákona o zadávání veřejných zakázek tak, aby umožňovala operativní řešení kalamitních situací v lesích.

Střednědobá opatření:

- Paralelně s aktuálními změnami legislativy připravovat koncept státní lesnické politiky, která by reagovala na nově vzniklé podmínky a respektovala celospolečenské funkce a přínosy lesů.
- Srozumitelná a dlouhodobá státní lesnická strategie by měla přinést také čitelné podnikatelské prostředí, které by umožnilo další rozvoj lesnicko-dřevařského sektoru na úrovni vlastníků, lesnických firem i dřevozpracujícího průmyslu.
- Zohlednit a finančně kompenzovat vlastníkům zajišťování ekosystémových funkcí lesů.
- Je třeba požádat o pomoc Evropskou unii a za současné situace také přehodnotit rozložení dotačních podpor v resortu zemědělství.
- Musí být plošně obnovena funkčnost státní správy lesů jako jediného orgánu, který může ovlivňovat vývoj situace na celém území ČR. Státní správa lesů musí plnit roli partnera vlastníků lesů, ale také dohledu nad dodržováním lesního zákona zejména v oblasti ochrany lesa.
- Stanovit jasnou odpovědnost a kontrolovatelné oblasti činností státem placených odborných lesních hospodářů a v návaznosti na tato opatření navýšit jejich podporu. Před tímto krokem nastavit činnost OLH tak, aby lépe korespondovala se situací v lesním hospodářství i očekávaným vývojem.
- Zásadní podpora zpomalení dopadů sucha a kůrovcové kalamity by měla být celospolečenským zájmem, tedy nejen zájmem Ministerstva zemědělství, ale všech dotčených ministerstev včetně Ministerstva životního prostředí, protože dopady současné situace se netýkají pouze vlastníků lesů, ale i životního prostředí všech občanů ČR. Podřízené organizace MŽP se musí stát aktivními součástími boje s dopady změn klimatu a nemohou být pouze represivním orgánem pokutujícím vlastníky lesů v případech způsobených vyšší mocí, kdy pokuta již nic neřeší a pouze prohlubuje kritickou situaci vlastníků lesů.

- Vlastníky lesů je třeba podpořit v péči o vodní toky a zadržování vody v krajině.
- Nastavit funkční finanční podporu sdružování drobných vlastníků lesa za účelem společného hospodaření.
- Podpořit učňovské a střední lesnické školství.

Žádáme politickou reprezentaci o urychlené zahájení kroků k odpovídající podpoře zachování lesních ekosystémů a všech jejich funkcí, prioritně pak o zohlednění role lesů v zadržování vody v krajině. Je nezbytné, aby závažnost problému zohlednily všechny zúčastněné resorty a konstruktivně spolupracovaly v otázkách finanční podpory, ochrany životního prostředí a zdrojů vody, ale i v oblasti logistiky a skladování dříví.

Prosíme občany o podporu v boji s dopady sucha a kůrovcovou kalamitou a o toleranci s omezeními, která z tohoto mohou plynout. Žádáme všechny vlastníky lesů, aby své lesy pravidelně kontrolovali a neohrožovali svou případnou nečinností lesy sousedních vlastníků. Vyzýváme k solidaritě mezi všemi subjekty lesnicko-dřevařského sektoru.

Celou šíři problému nelze popsat jednoduše. Jednoduché řešení neexistuje. Varujeme proto současně před všemi, kteří taková řešení nabízejí.

Stejně jako v historii (například imisní kalamita v Krušných nebo Jizerských horách v 80. letech) udělají lesníci maximum, aby předali dalším generacím lesní ekosystémy ve stavu, kdy budou přinášet užitek celé společnosti. Toho ovšem lesníci bez odpovídající pomoci státu nemohou v současných podmínkách dosáhnout.

Signatáři Lesnické výzvy (29.1. 2019)

LESNICKÁ VÝZVA

Lesnická výzva shrnuje současnou situaci v lesích, upozorňuje na možné následky a naznačuje cesty ke snížení negativních dopadů jedné z nejhorších přírodních katastrof, které Českou republiku postihly. Výzva je určena politické reprezentaci, ale i široké veřejnosti, protože rozsah problému již překročil oblast lesnicko-dřevařského sektoru a stala se z něj celospolečenská hrozba.

Lesnická výzva je iniciována členy CZECH FOREST think tank a byla diskutována s širokým spektrem lesnicko-dřevařských profesních organizací a subjektů, z nichž většina uplatnila své připomínky a deklarovala vůli se k Lesnické výzvě připojit.

Lesnická výzva bude od února 2019 komunikována směrem k veřejnosti i politické reprezentaci.

Jste členy organizace, jejíž činnost se dotýká lesnictví, a není Vám budoucnost lesů lhostejná?

PŘIPOJTE SE K LESNICKÉ VÝZVĚ!

Aktuální seznam signatářů i návod, jak se k výzvě připojit, naleznete na www.lesnickavyzva.cz.

Mediálním partnerem Lesnické výzvy jsou: časopis Lesnická práce a server Silvarium.cz

PŘÍLOHY

Odchylky teplot a srážek v roce 2018

Odchylky územních teplot od normálu 1981–2010 [°C]													
Měsíc	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	Rok
2018	3,8	-2,6	-2,1	4,8	3,2	1,7	2,3	3,3	1,7	1,9	1,4	2,1	1,7
Úhrn územních srážek v % normálu 1981–2010													
2018	109	37	67	48	90	96	47	45	112	81	37	144	76

Zdroj: ČHMÚ

Pozn.: Teploty ve vegetační sezoně roku 2018 byly v ČR v průměru o 3 °C vyšší oproti dlouhodobému normálu. Dlouhodobý deficit srážek pokračoval i ve vegetačním období 2018, kdy úhrn srážek činil pouze 70 % dlouhodobého normálu a distribuce byla velmi nerovnoměrná v čase i ploše.

Odchylky teplot a srážek v roce v období 2013–2018.

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Úhrn územních srážek v % normálu 1981–2010	106	96	78	93	100	76
Odchylky územních teplot od normálu 1981–2010 [°C]	0,0	+1,5	+1,9	+1,2	+0,8	+1,7

Zdroj: ČHMÚ

Pozn.: Z přehledu vývoje územních srážek a odchylek teplot od normálu je patrný přetrvávající deficit srážek, umocněný zvyšujícím se výparem vody, způsobeným nárůstem teplot. Nárůst teplot byl také spouštěčem pro urychlení vývoje a růstu populace lýkožrouta smrkového. Jak dokládají data projektu KŮROVCOVÉ INFO, mezi kůrovcovou sezonou roku 2017 a 2018 došlo k významnému nárůstu populace lýkožrouta smrkového na většině sledovaných lokalit, a to někde až o stovky procent. Těplé počasí roku 2018 umožnilo lýkožroutu smrkovému zrychlit vývoj natolik, že na většině území dokončil třetí generaci, která znamená téměř exponenciální nárůst jeho populace.

Zdroj: MZe a Lesní ochranná služba VÚLHM

Pozn.: Graf vývoje kůrovcových těžeb jasně ukazuje dlouhodobě vyrovnanou bilanci. Výkyv je patrný v letech 2008 a 2009, tedy v období po orkánu Kyrill, kdy se dočistovaly oblasti zasažené větrnou kalamitou s objemem poškozeného dříví zhruba 12 mil. m³. Nárůst od roku 2015 již přímo koresponduje s nárůstem teplot, výparu a s prohlubujícím se nedostatkem srážek, který je v mnoha oblastech podstatně vyšší než celorepublikový průměr.

